

Стахів Л. Г.
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка

МОРАЛЬНО-ДУХОВНІ ЦІННОСТІ – НЕВІД’ЄМНА ЧАСТИНА УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

У статті акцентується питання моральності і духовності, висвітлюються такі загальнолюдські цінності, як віра, надія, любов, сумління, чесність, справедливість, служіння тощо; розкривається головна мета виховання підростаючого покоління у контексті втілення морально-духовних цінностей у житті; показана їх роль в українській культурі та освіті в сучасних умовах.

Ключові слова: моральність, духовність, загальнолюдські цінності, українська культура.

Сьогодні, коли в Україні існує складна економічно-політична ситуація, небезпечною є культурологічна криза, яка спричиняє розмивання ціннісних орієнтирів, що веде за собою моральний занепад. Духовне голодування минулих десятиліть призвело до загальної бездуховності, падіння моралі. Внаслідок змішування релігії, політики, економії все злилося і сім'я перестала бути школою морального виховання підростаючого покоління.

Тому на сучасному етапі розвитку українського суспільства із дедалі більшою гостротою постає проблема відродження культури та духовності. Стратегія сучасної освіти передбачає розвиток тих якостей людини, які визначають її широкі пізнавальні інтереси, моральність, гуманність, культуру. У цьому аспекті заслуговує на увагу категорія “загальнолюдські моральні цінності” як надзвичайно об’ємна ознака людської сутності.

Питання морального виховання, зокрема його цінностей, порушується в численних розвідках багатьох науковців. Так, загальнолюдські моральні цінності як основу духовного виховання розглядає Л. Шумра; питання моральних цінностей як основи відродження української нації висвітлює Л. Чупрій; у праці І. Мартинюка ґрунтовно проаналізовано різні аспекти українських народних ідеалів. Наукові роботи О. Вишневського, Н. Кузьменко, В. Майбороди, Г. Ружевиц, О. Слоньовської висловлюють взаємозв’язок моральних і духовних закономірностей духовного розвитку школярів із врахуванням демократизації суспільства.

У публікаціях вищеназваних авторів виразно пропонується прагнення окреслити моральні та естетичні основи національних вартостей українського народу. Враховуючи та використовуючи положення та здобутки цих науковців, ми розглядаємо морально-духовні цінності як невід’ємну частину української культури, як важливий феномен науки педагогіки в сучасних умовах.

Цінності – це певні загальні норми та принципи, які визначають

мотивацію людських вчинків. На думку Л. Чупрія, істинно добродійною і мудрою є та людина, яка знає, що таке високі духовні цінності та діє відповідно до них. Тому саме в нинішніх умовах є дуже “важливим становлення нової системи морально-духовних цінностей, нового світогляду, який би базувався на глибоких культурно-духовних традиціях нашого народу”, адже духовно-моральні цінності є основою суспільства, його живим корінням і за умови, “якщо вони є, якщо вони наповнюють душі людей – ніякі кризи не страшні, люди можуть впевнено дивитися у майбутнє” [7, с. 28-30].

Філософську теорію цінностей почали вивчати ще в II половині XIX ст. Значний внесок належить зарубіжним і вітчизняним філософам, богословам, соціологам (М. Шеллер, С. Анісімов, М. Бердяєв, Д. Чижевський). В їх теорії простежується думка, що духовність передбачає наявність моральних і культурологічних цінностей. Орієнтація на моральну інстанцію, розуміння свого “Я”, такі якості особистості, як гуманізм, воля, милосердя, чесність, гідність, повага до інших людей слугують критеріями моральності та духовності людини.

Педагогічні аспекти вивчення і формування духовних цінностей знайшли своє відображення в працях Л. Виготського, Л. Когана, О. Леонтьєва. Дослідження К. Роджерса, Р. Бернса та інших вчених розкривають проблему формування морально-духовних цінностей, які в першу чергу залежать від правильного усвідомлення сутності духовності [6, с. 59]. Українські дослідники цілком слушно відмічають, що в основі національно-духовного відродження мають бути цінності, які зрозумілі і близькі кожній людині. Такими можуть і повинні стати загальнолюдські цінності, вироблені впродовж усієї історії світової цивілізації і які, зокрема, були освячені християнською релігією [7, с. 28-30].

Завдання сучасної школи – підготувати підростаюче покоління для того, щоб збуджувати та розвивати шляхетні якості. Школа повинна досягти на своїй ниві високого ступеня довершеності [5, с. 147]. Народ здоровим глуздом повинен перш за все оцінювати цей навчальний заклад.

Усе життя школа, увесь її лад повинен нести на собі риси християнської духовності, бо культура і духовність є цивілізованими ознаками будь-якої нації, в якій за умови нівелювання духовними цінностями вона прирікається на загибель. Тому дуже важливою є формування стійкої системи морально-духовних цінностей, оскільки саме вони складають основу мотиваційної сфери особистості.

З давніх-давен люди намагалися знайти ціннісне ядро духовного виховання, найбільш загальні моральні основи для поведінки. Вони

розуміли, що людина повинна розвивати в собі духовне начало, щоб досягти царства вічних цінностей.

Носієм цінностей є дух, який протиставляється життєвій силі і прагне до спонукання вічних абсолютних цінностей. Вихідною точкою і першоджерелом пошуку істини завжди виступає Слово Боже. І якщо у другій половині ХХ століття християнські цінності перестали безпосередньо ототожнюватися з моральними цінностями, то нині вони є невід'ємною частиною сучасної культури і впливають на життя кожної людини [8, с. 28-29].

Як стверджує професор О. Вишневський, повернення до духовності через звернення до Бога, засвоєння ідеалізму життя і праці повинно зробити наше життя цілком іншим – кращим, змістовнішим, одухотвореним, бо Дух дає сенс і перспективу [2, с. 25].

Отже, найвищою духовністю є духовність християнська, а важливими християнськими цінностями є смирення, терпіння і страждання.

Любов до Бога – це головна християнська Заповідь. Завдяки їй життя людини наповнюється сенсом і набуває причетності до вічності. Саме загальнолюдські релігійно-духовні цінності лежать в основі існування, як суспільства в цілому, так і окремої особистості. І тому від того, чи керуватиметься суспільство чи конкретна людина такими цінностями, як свобода, справедливість, солідарність, любов, демократія, залежатиме як її особиста доля, так і майбутній добробут усього народу. Отже, істинно багатим і процвітаючим суспільством може бути лише те, яке базується на загальнолюдських цінностях.

Абсолютною цінністю виховання є людина, що є і метою, і результатом, і головним критерієм оцінки якості виховання. Одним із головних покликань вітчизняної освіти є створення у молодого покоління фундаментальних начал тих духовних цінностей, котрі мали неабияке значення стимулів людського життя і діяльності, в основі яких лежить певна національна ідея й водночас загальнолюдські ідеали [8, с. 23-25].

За твердженням науковця Н. Кузьменко, традиційний український моральний ідеал охоплює: 1) здоровий життєвий оптимізм через усвідомлення Божої опіки і доцільність недосконалої людини; 2) велику любов до України, глибоке усвідомлення поняття лицарської честі; 3) волелюбність; 4) взаємоповага між старшим і молодшим поколінням; 5) любов до сім'ї, рівноправне і делікатне ставлення до жінки, доброзичливе і чуйне до дітей; 6) любов і пошану до праці; 7) вроджену інтелігентність, прагнення до знань і культури [6, с. 60].

Головний ідеал репрезентує вершину пірамідоподібної структури і є основою, на якій тримається споруда моралі [4, с. 124-133], бо, як

стверджував Г. Ващенко, “плекаючи свої кращі національні традиції, борючись за свою самостійну державу, українська молодь разом з тим мусить не тільки плекати загальнолюдські ідеали, а й активно боротись за них” [1, с. 180].

Цікавими є погляди О. Вишневського про місце моральних цінностей у системі морального виховання, які в ієрархії цінностей займають перше місце. Це: віра, краса, чесність, любов, нетерпимість до зла, великодушність, милосердя, правда, мудрість, досконалість, доброта, надія, свобода, щирість, гідність, сумління, оберігання життя, прощення, справедливість, благородство. Ці цінності мають вселюдський характер і у християнстві репрезентовані двома Головними Заповідями Любові, Десятьма Заповідями Божими. Професор О. Вишневський переконує, що “лише визнання факту існування вічних абсолютних ідеалів та прищеплення дітям віри в них можна вважати надійною основою побудови системи сучасного українського виховання” [2, с. 105].

Абсолютні вічні цінності є золотим фондом духу, культури і вселюдського досвіду. Орієнтуючись на них, людина застерігає себе від здичавіння. Ці цінності та їх антиподи є втіленням боротьби добра і зла. За допомогою них Людина дозріває до єднання з Богом.

Найбільшої ваги набирають такі цінності як віра, надія і любов: віра – як дар Божий, який, нагромаджуючись в людині, прагне до свого Творця; надія – як рівновага душі людини, її стійкості і любов – як почуття, внутрішнє бажання, що має різні ступені сили – творчу і життєстверджуючу, від якої йде все добро на Землі.

Серцевиною душі, що виконує функцію “цензора”, на думку О. Вишневського, є сумління, яке ґрунтується на правді. Страх докорів сумління для людини є важливим сигналом захворювання душі.

З ідеалом сумління і правди в тісному зв'язку перебуває справедливість, що ґрунтується на вірі в правду. Недарма в народі цей ідеал назвали “чеснотою чеснот” [2, с. 105-107].

Отже, морально-етичні цінності як Ідеали є вічними, чистими, недоторканими, недосяжними. Відродження духовності через повернення до Бога – це надійна дорога до оздоровлення нашої нації та запорука становлення державності. Школа і нація мусять повертатися на дорогу до Бога, перед якими усі люди і всі народи рівні.

Усе вище сказане дає можливість вважати, що головною метою виховання на сучасному етапі є передача молодому поколінню багатств духовної культури народу, тих вічних абсолютних цінностей, які ведуть до Бога – до вічного Добра, Злагоди, Правди, Краси і Творчості.

Використана література:

1. Ващенко Г. Виховний ідеал: Підручник для педагогів, вихователів, молоді, батьків. – Полтава, 1994. – Т. 1. – 191 с.
2. Вишневецький О., Кобрій О., Чепіль М. Теоретичні основи педагогіки: підручник для студентів. – Дрогобич: Коло, 2001. – 268 с.
3. Вишневецький О. Національно-духовне відродження в українській школі. – Дрогобич-Трускавець, 1992. – 46 с.
4. Вишневецький О. Сучасне українське виховання: педагогічні нариси. – Львів: Львів. обл. пед. т-во ім. Ващенка; Львів. обл. наук.-метод. ін-т освіти, 1996. – 238 с.
5. Льїна Т. Проблеми морально-релігійного виховання особистості в історії педагогіки (XIX – поч. XX ст.): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – К., 1996. – 182 с.
6. Кузьменко Н. Національна спрямованість змісту українських підручників з читання для молодших школярів (1857–1997): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – К., 1999. – 151 с.
7. Чупрій Л. Загальнолюдські моральні цінності як основа духовного виховання // Рідна школа. – 2004. – № 6. – С. 28-30.
8. Шумра Л. Моральні цінності як основа відродження української нації // Рідна школа. – 2003. – № 10. – С. 23-25.

СТАХИВ Л. Г. Морально-духовные ценности – неотъемлемая часть украинской культуры.

В статье акцентируется вопрос нравственности и духовности, освещаются такие общечеловеческие ценности, как вера, надежда, любовь, совесть, честность, справедливость, служение и тому подобное; раскрывается главная цель воспитания подрастающего поколения в контексте воплощения морально-духовных ценностей у жизни; показана их роль в украинской культуре и образовании в современных условиях.

Ключевые слова: нравственность, духовность, общечеловеческие ценности, украинская культура.

STACHIV L. G. Morally-spiritual values are inalienable part of the Ukrainian culture.

The question of morality and spirituality is accented in the article, such common to all mankind values are lighted, as faith, hope, love, conscience, honesty, justice, service and others like that; the primary objective of education of rising generation opens up in the context of embodiment of morally-spiritual values at life; their role is rotined in the Ukrainian culture and education in modern terms.

Keywords: morality, spirituality, common to all mankind values, Ukrainian culture.

**Тернопільська В. І.
Житомирський військовий інститут
Національного авіаційного університету**

**ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ:
ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ**

У статті розглядаються теоретичні позиції і сучасні підходи до виховання моральної культури майбутніх вчителів. Розглядаються основні характеристики і особливості формування моральної культури майбутніх фахівців.

Ключові слова: моральна культура, педагог, виховання.

В Україні у зв'язку з загальноосвітніми тенденціями проблема